

Pravda, víra a rozum [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda, víra a rozum \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda, víra a rozum \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 9. 3. 1999

◆ lecture, Czech, origin: 9. 3. 1999

Pravda, víra a rozum [ETF UK] [1999]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Několikrát jsme si připomínali, o čem mluvil Hérakleitos jako o *logos*, čemu říkáme rozum v jednom smyslu. Nejen, že původně mělo jiné významy než rozum, v tom slovu *logos* bylo mnoho jiných významů, ale i tam, kde přejdeme k rozumu, rozum znamená různé věci. Nejde jen o rozdělení rozumu na *Vernunft* a *Verstand*, jako v německé romantice, ale před námi se ukazuje nutnost v návaznosti na Hérakleita vidět rozum všude tam, kde je něco, čemu říkáme smysl.

Necháme zcela stranou smysl v textu, půjde nám o smysl, který můžeme někde hledat a najít bez ohledu na zašifrování v jazyce. Smysl má, když kukačka snáší vajíčka do cizího hnízda. Vidíme v tom smysl a tohle má nějaký rozum. To je to, co integruje, co dává smysl a dává rozum. Integruje nějakou oblast, rozsah činností, celý život do něčeho, co nám dává smysl.

Dnes máme před sebou úkol aplikovat tuto metodu, tento způsob, jak chápeme rozum, na naše hlavní téma, to jest víra a pravda. Chceme uvažovat o rozumu právě v tomto smyslu, v této rovině a orientaci. Máme před sebou povinnost myslet na to, že rozum je třeba chápat různě. Není to vždy stejné, když se o tom mluví. Tam, kde ho zůjíme na rozum, jak bývá zvykem, a opravíme to směrem k Hérakleitovi, aby to odpovídalo tomu, čemu on říkal *logos*. Musíme *logos* chápat všude tam, kde něco integruje, kde je nějaká jednota, celek.

Smysl toho, že kukačka snáší vejce do cizího hnízda, není zcela kompatibilní se smyslem menšího ptáka, který má několik vajíček v hnízdě, sedí na nich a najednou se mu tam objeví, když se jde nažrat a opustí hnízdo, jedno vajíčko navíc, trochu větší, ale ne zase tak velké. Tady máme najednou dva rozumy, dvě tendence, dvě linie rozumu, dvě linie *logos*. Tohle nám přinesl vývoj evropského myšlení.

Nejde o to, že by všichni chtěli jen promýšlet otázku rozumu, šlo to jinudy. Když to z tohoto hlediska chceme uvést do souladu s otázkou rozumu, musíme počítat s tím, že rozum se dělí, větví. Rozum není to, co si myslel Hérakleitos, co objímá celý svět, ale rozum pracuje ve světě tak, že na sebe navazuje a má nějakou linii. Není to jen dočasný rozum. Musíme uvažovat o smyslu či rozumu toho, co dělá kukačka a jak to do svého životního cyklu zapojí malí ptáci, kterým to dělá potíže, protože kukačka roste rychleji a vyhazuje sourozence z hnízda. Všechno to má nějaký smysl, ale smysl není vždy v souladu. Ne, že by nebyl nikdy v souladu, on vždy také zčásti v souladu je.

Můžeme mluvit o smyslu ekotypu nebo ekotopu, jako je les. Ekologický *topos*, kde spousta různých smyslů hraje spolu i proti sobě a dohromady to dává prosperující les. Najednou do toho zasáhne jiný rozum a z prosperujícího lesa se stane nemocný les. Stačí, když budeme vypouštět exhalace z elektráren. Ta elektrárna má také nějaký smysl, jenže ten smysl není v souladu.

Kdy věci, které nejsou v souladu, pokud jde o rozum, přesto dávají prostředí, které funguje, a kdy rozum může narušovat rozum prostředí i rozum jiných. Když si tohle uvědomíme, tak otázka po rozumu musí být postavena jinak. Musíme také rozumět životu.

Kdybychom se ptali na to, jaký rozum mají paraziti. Ve vývoji živých bytostí parazitismus provází život od samého začátku. Má to nějaký smysl, nebo je to jen odpad od smyslu, jen nesmysl, jen něco škodlivého? Tuto cestu necháme stranou, k tomu nám leccos bude říkat biologie a bioekologie. Jen naznačím, že se nedávno objevila teorie, že viry, které se považují běžně za parazitické organismy, že? Ono je otázka, jestli je to vůbec organismus. Ono je to nějaký zlomek organismu, nějaký zbytek. Není to počátek života, nýbrž je to už odpad života. Je to cosi, co zbylo po nějakém organismu, respektive po celé genetické řadě organismů, kdy vlastně odpadla celá buňka a zůstalo jenom jádro nebo dokonce jenom část jádra a tak dál. A ten virus se vlastně vůbec nechová jako živý, on není schopen se sám rozmnožovat, on musí proniknout do nějaké živé buňky, a to ještě specifické – ne do jakékoli, to nedovede, on dovede proniknout jenom do některých. Většinou. A když do té buňky pronikne, tak naruší ten smysl, ten rozum, který tam je v té buňce nebo který v té buňce funguje. Naruší to, vtiskne tam jiný rozum, který vede k tomu, že ta buňka kolabuje, že prostě začne jako bláznivá vyrábět ten virus na úkor svého života. Takže ta

buňka, dokud ještě může, tak vyrábí ten virus, množí ten virus. Ten sám nic není schopen dělat, jenom takto likviduje, druhotně likviduje tu buňku, až ta buňka uhynie. A když těch buněk je mnoho, které tohle dělají, tak prostě nastává záplava těch virů a ten virus je rozmnožen. Ale ve skutečnosti se ten virus, zejména ty malé viry, chovají jenom jako velké molekuly a například je možno z nich nechat udělat krystaly, skutečně jsou schopny vytvářet krystaly, takže se chovají zase jako naprosto neživé látky a tak dál. Potom ty velké viry se samozřejmě chovají už poněkud jinak.

Ale teď vznikla teorie, že ty viry, přestože jsou jasně parazitické, přestože jsou ohrožením pro celou řadu buněk, které když napadnou a proniknou dovnitř, tak vlastně zlikvidují, že ty viry jsou vlastně schopny přenášet jakési kousky genetických informací. A že tedy *de facto* přispěly v minulosti a možná přispívají dodnes k nějakému většímu smyslu ve vývoji organismů. To je jenom – není to obecně přijato, je to poměrně nedávná teorie. Možná že k něčemu takovému dochází jen mimořádně, že to ale nemělo velkou roli. To nechť zase posoudí příslušní odborníci, kteří to musí nějakým způsobem zjišťovat a ověřovat. My to musíme jenom uvážit jako jednu možnost, abychom si připravili myšlenkový aparát, se kterým chceme dále jít. Nám teď nejde o ověřování fakt, poněvadž fakta sama jsou výtvorem. Fakta nejsou před námi jako hotová dána. Naznačuje to už to samo slovo, myslím, že jsem to tady říkal, že je to *facere*, dělat. *Facere* má jeden tvar, *facio, facere, feci, factum*. *Factum* je to, co je uděláno. Čili *factum* není to, co je, nýbrž co je uděláno. *Factum* je jenom tam, kde je vědec, který to *factum* vyrobí. Čili to, co pozitivisté stále připomínají a co politikové dodnes v hlavách lidí opakují, poněvadž jsou nevzdělaní, a říkají, že chtějí jenom fakta – a vám se ta fakta nehodí, tak vy o tom chcete mluvit a tak dál – on vůbec neví, že říká, že to, co tam dává, není skutečnost, nýbrž že je to udělané *factum*. *Factum* je to, co je uděláno. Jenže nikdo zase o tom už neví. A tedy my, když mluvíme, tak máme vědět – zejména teologové a filosofové mají vědět – co dělají, když mluví. Takže když se řekne slovo *factum*, tak musíte vědět, že to znamená to, co je uděláno, a ne co někde můžete najít hotové.

Tak to je k tomu významu samotnému. A my teď to, že *logos* znamená jakési prostředí smyslu, který je ale omezen, a že ten smysl nemusí být v souladu se smyslem, který je hned vedle – tohle si musíme plně uvědomit. A teď necháme tu přírodu i růst stranou. Tak to můžeme aplikovat na otázku pravdy i víry. A my si teď uvědomíme, že vedle toho dělení, rozdělování, rozlišování a rozdělování různých rozumů v tom smyslu – ne už pokud jde o význam slova *logos*, nýbrž v tom smyslu, že stejný typ *logu* má ta kukačka i ten ptáček, který k tomu přijde a ani neví jak, že tam má najednou kukaččí vejce. Obojí má smysl, ale obojí má každý jiný smysl. Musíme se ptát, jestli je tomu taktéž, jestliže pravda a víra jsou dvě stránky jedné skutečnosti – pro Hebrejce jedné skutečnosti, a zase skutečnosti, která není věc. A přitom v tom setkání té hebrejské tradice s řeckou to bylo rozděleno. Někdy je to víra, někdy je to pravda. To jsme si říkali v minulém semestru. Je tedy *logos* víry a *logos* pravdy? Zatím si to takhle můžeme – my to budeme pak korigovat, aby si někdo nemyslel, že tím jsme rozhodli – uvidíme, že to nejde takhle. Ale první otázka je, a my si tu otázku musíme položit tak, abychom to mohli zkoumat a eventuálně zjistit, že to je buď nesprávné, anebo že to odolává naší kontrole, takže by to mohlo být správné. Nikdy nevíme jistě, že to je správné. Jestliže dojde k rozdělení toho 'mn v hebrejštině – aby byl kořen – k rozdělení toho, co označujeme, takže dneska už pravda a víra vlastně v povědomí lidí vůbec k sobě nepatří, nebo nikoli podstatně. Když došlo k tomuto rozdělení, můžeme se tázat, zda *logos* pravdy a *logos* víry je drží pohromadě, anebo má víra a pravda každá svůj vlastní *logos*? Toto je otázka, kterou si musíme položit dnes, která nikdy nemohla být položena dříve, například jen z toho důvodu, že o vývoji živých organismů vlastně víme jenom od nějakého Lamarcka, Darwina a tak dále. Předtím prostě tato věc nevznikla, nepronikla do lidského myšlení, že když pronikla, tak my teď musíme to vzít nějak na vědomí a teď s tím pracovat. Naše situace se změnila, a tedy oprávněně a dokonce povinně musíme tu otázku klást. Podobně jako jsme rozlišili ty různé rozumy, ačkoliv pro Řeky to byl jeden *logos* a mělo to nějakých patnáct nebo dvacet významů, tak podobně jako teď pravda, víra, to *emuna* nebo *amín* nebo jaké to, to bylo rozděleno už v *Septuagintě*, jednou tak, jednou tak, tak my se musíme ptát. A proniklo to do Evropy přes latinu, je to ve všech jazycích rozdílné, dokonce ve většině jazyků to ani nemá společný kořen,

dokonce to nemělo společný kořen ani v řečtině, ale u nás v češtině ano. Nikoli sice víra, ale celá řada věcí, které k tomu patří, u nás v češtině se udrželo to odvozování od kořene pravý, pravda, pravá strana, to všechno jako to, co je z pravé strany, tak to je to pravé a od toho se odvíjí všechno další, sice víra nikoliv, ale tak. My to musíme rozlišovat a musíme se takhle tázat.

A teď, my jsme si říkali v minulém semestru, že víra a pravda vlastně může být pochopena – je to náš experiment, je to naše pojetí, náš pokus se přiblížit opět té hebrejské tradici. To není tak, že zase my bychom to mohli strkat do bot proroků. To nejde. Ale my už nemůžeme zůstat u toho mluvit, dokonce i když se naučíte vynikajícím způsobem hebrejsky, tak jakmile jste jednou čuchli k té evropské tradici myšlenkové, tak vy už myslíte jinak a nepomůže vám ta hebrejšтина. Vy už nezapomenete tu evropskou tradici, pokud tedy samozřejmě pokud vůbec takhle budete postupovat, to nejde zapomenout.

Zapomenout se dá, ale potom nebudete vůbec dělat filosofii, nebudete dělat teologii, nebudete dělat vědu a tak dále, prostě když to zapomenete, tak to je všechno spojeno.

Tak vy musíte si nechat dojít, že tato otázka je nejenom legitimní, ale je nezbytná pro dnešní uvažování. My jsme se pokusili to formulovat nebo převzít tu formulaci, která já nevím, kde vznikla, to snad by bylo možno zjišťovat, ale myslím, že pro naše uvažování není nejdůležitější. Já jsem to našel v několika knihách a nepátral jsem nikdy, kdo byl původce, ale víte, že jsem citoval, je to pokus vysvětlit pravdu nebo víru, vysvětlit jako spolehnutí na spolehlivé, jsme říkali. To znamená, že – a hned jsme si říkali – spolehnout se na nespolehlivé není víra a spolehlivé, na které se nikdo nespolehne, není pravda. To obojí musí jít k sobě. A to dělá potíž, poněvadž pro nás pravda je něco, co je na nás nezávislé, a tohleto právě neodpovídá tomu myšlení hebrejskému.

To zjistili ale myslitelé evropští, protože to bylo dlouho zapomenuto a ty dva nejvýznamnější jsem také připomněl, to je jednak časnější starší Kierkegaard a o něco mladší Nietzsche, kteří oba ukazovali, že pravda je jen tehdy pravdou – a teď užívám formulaci Rádlovu, který ji má z Nietzscheho – pravda je jen tehdy pravdou, když se najde bojovník za její práva. To jest, ten bojovník si nevytváří pravdu podle svého, ale ta pravda, dokud ten bojovník nějaký nepřijde, není žádná pravda. Pravda je teprve pravdou tam, kde o ni někdo stojí, kde o ni někdo bojuje, kdo se postaví do zápasu o ni. A samozřejmě postavit se do toho zápasu není svévolné, není libovolné, ale pravda není ještě tam, kde o ni nikdo nepečuje, kdo o ni nestojí. Tohle je odkaz té hebrejské tradice, že to patří k sobě, že to nemůžeme od sebe oddělovat. Odlišovat můžeme teoreticky, ale oddělovat to nemůžeme. Tedy skutečná pravda není té povahy, že by platila, děj se co děj, ať o ni někdo stojí nebo ne, nýbrž pravda je nutně jakási výzva, na kterou je třeba odpovídat, odpovědět. Pokud nikdo neodpovídá, tak to není pravda. To je takové to, jsme si říkali, to znovu takhle připomínám, aby to překvapovalo, poněvadž nejsme zvyklí takhle myslet, ale musíme se to naučit.

A teď otázka je, když tomu tak je, a jestliže je tomu tak, že tedy víra je to spolehnutí na to pravé, tedy na pravdu, a pravda je to pravé, na které je možno se spolehnout, na které jedině je možno se spolehnout. Ale ta spolehlivost, ta je jenom v tom, že se na tom spolehneme. Jakápak spolehlivost, když se na to nikdo nespolehne, jakápak pevnost kamene, když z toho kamene nikdo nic nestaví. My ani nevíme, jaká je pevnost kamene, dokud to nezkusíme a dokud z toho nechceme vybudovat nějakou velkánskou stavbu a ten kámen to vydrží. A teprve zkušenost nám ukáže, jestli můžeme stavět já nevím kolik pater třeba z pískovce, jestli můžeme nebo nemůžeme. Z žuly, no tak to už máme zkušenosti, ale tam všude vidíme, jak vlastně my stále mluvíme o tom, že už to bylo vyzkoušeno. Že to vyzkoušení patří k podstatě věci.

A teď naše otázka zní, zda ten smysl, respektive rozum toho spolehnutí a rozum toho spolehlivého je kompatibilní, je téhož druhu, anebo nikoliv. U toho Hérakleita to bylo velice jednoduché. On si myslel, že prostě jsou tady sice protiklady, protivy, ale že ty protivy mají určitou funkci v rámci celkového smyslu, to je přesvědčení Hérakleitovo. Je to něco, z čeho se musíme učit, ale nemůžeme to spolknout bez kousání. Naše otázka pořád musí znít, zda toto takhle máme právo chápat, zaopravdu je tomu tak, že ono se to nějak poskládá, takže to pak dá dohromady nějaký velký smysl. To je vlastně pověra. Pokud to neproověříte důkladně, tak je to pověra a na této pověře třeba stojí celý liberalismus, který je přesvědčen,

že jenom to máte nechat, jenom to máte, ono se to samo, že to je ta známá teze *laissez faire, laissez passer, le monde va de lui-même*. Nechte, ať to jde dál, ať se to děje. Nechte, ať to jde dál a nepleťte se do toho. Svět jde svou cestou. Každý si hlídá svoje, má svůj smysl a ono se to pak poskládá do celkového smyslu. To je ten nový typ pověry, která je naprosto nezaložená na ničem. To je jenom pověra. To je *doxa*, to je mínění. Zda to je *ortho doxa*, nevíme. A neví to žádný liberál, poněvadž to nezkoumá. On nemá důvody, které by mohl říct, proč se to poskládá.

V podstatě taková tendence připomíná to, co vytýkal třeba Marx a Engels, co vytýkali Feuerbachovi, že – já jsem to taky možná už někdy připomínal – Feuerbach je přesvědčen, že ten celkový smysl dějin, světa a tak dál, že je nějak zaručen. To je základ, to je pověra, že ten celkový smysl je zaručen. A dopustil se jednou takového výroku, kvůli čemuž se mu ti jeho zprvu nadšení žáci pak vysmívali. On totiž prohlásil, že sice je pravda, že v tom našem světě jsou někteří bohatí a někteří chudí, ale vcelku že se to vyrovná. Samozřejmě dopustil se tohoto výroku asi omylem. Nevěřím, že tohle může být něčí přesvědčení. Ledaže by sám sebe ukecal, a to Feuerbach na to nevypadá. Ale je to strašný výrok. Je to strašný výrok.

A stejně tak se můžeme dívat: je to tak jako v přírodě. Někdo je sežrán a ten druhý ho sežral, ale vcelku se to udržuje a jde to dál a podívejte se, čtyři a půl miliardy let nebo čtyři miliardy, podle toho, jak to kdo počítá, tři a půl miliardy to trvá a podívejte se, k jakým výsledkům to došlo. A tak podobně to bude. Zase další pověra, že když to tak jde v přírodě, jde to tak taky v lidech. A jen ne žádné kontrolování, žádná analýza, žádné odhady a zejména žádné plánování. Prostě nechte to, ať to jde samo, ono si to najde. Tak to jsem zabrousil do něčeho, co není nezbytné. Ale protože víra je v tradici křesťanské to, co přemáhá svět, no tak víra je v naprostém protikladu, je to protivěra, je to naprosto nekompatibilní s takovouto důvěrou, že všechno ono se to samo. To, že se to ono samo nějakým způsobem poskládá, že nějakým způsobem vždycky nějak chytře to dopadne, i když to dělají hloupí lidé a vlastně nevědí, co dělají, protože za ně to vyšší řízení to zařídí nějak. Já nebudu teď to konkretizovat, příště bych mohl citovat Klause, ale nejde mi o polemiku proti jednomu člověku. Jde o polemiku proti určité pověře, určitému mýtu, nebo jak tomu říkal Schelerův žák Landsberg, mytologismu, protože to je dost logizovaný mýtus. Polemiku proti mytologismu, který dneska nastoupil na místo mytologismu jiných.

Samozřejmě marxismus byl jiný takový mytologismus. V tom si je to strašně podobné. Koneckonců Marx a Engels, to byli liberálové. Marxismus má kořeny v liberalismu. Čili je absurdní to stavět proti sobě. Stačí, přečtete si *O německé revoluci* Rádlovu a tam říká, že marxismus je proto falešný, poněvadž jeho kořeny jsou v liberalismu. Čili to nestojí proti sobě, to je všechno do jednoho pytle.

Vy jste si sedl dopředu, abyste tady vrtěl hlavou? Mně to nevadí, ale nemusíte to dělat. Mně to nepomůže a neuškodí. Já proto jsem nasadil ostřeji, abyste viděli, proč jsem zabrousil a tak dále, poněvadž jsem viděl tady výrazy nesouhlasu. Ty mě vždycky povzbudí.

Tak víra přemáhá svět. Ale jak může přemáhat víra svět? To jistě jako teolog – to je *argumentum ad hominem*, protože vy jste teologové, tak musíte souhlasit. Pro mě jako filosofa to není argument rozhodující, že to je v bibli. Poněvadž navíc, když to takhle ocituju, to by se muselo vyložit. A to bychom se o tom museli pořádně pohádat, abychom viděli, jestli opravdu cituju právem, nebo neprávem. Ale vy to musíte uznat. Čili filosofové, pokud tady jsou, tak pro ty to takhle nemusí platit. Ale jde o to, jestli skutečně víra přichází do tohoto světa, aby něco s tím světem udělala. Pak je absurdní se domnívat, že už v tom světě samotném je něco, co to furt dává do pořádku, co ty protivy vyrovnává. Ono se to samo nějak dělá. Doufám, že tohle je jasné. Že prostě víra je spjata s tou základní myšlenkou, že tento svět není takový, jaký má být, a že na nás záleží, abychom ho vylepšovali.

Jestliže někdo přijde s tím, že jakmile se mluví o tom vylepšování, že už to je zase sociální inženýrství, no tak to je hlasatel mytologismu. A nemá s evropskou tradicí co dělat, protože evropská tradice nestojí jenom na té kauzalitě řecké, na tom blbém vynálezu řeckém, který má v některých oblastech uplatnění velice pozoruhodné, ale jako teorie generální neobstojí, poněvadž neplatí třeba v historii a dokonce neplatí naprosto ani v říši živého. A je otázka, jak dalece platí v říši neživého, poněvadž víte, že například na té nejnižší úrovni, nebo dnes uvažované nejnižší – ona je daleko ještě nižší – na kvantové úrovni ta

kauzalita taky neplatí. Čili to je taková nějaká kuchyňská teorie, která funguje v té tradiční fyzice a chemii, už v biologii ne a v historii vůbec ne v historii funguje a vůbec u člověka. Tam, kde jde o člověka, tak samozřejmě to funguje jenom tam, kde člověk je blbej. Jakmile člověk ví, co dělá a co se děje kolem, tak už pro něj neplatí kauzalita, protože on ví, kam ta kauzalita vede, a on už může něco udělat, aby tam nemohla vést. To patří k podstatě lidské bytosti, že to může prohlédnout a nastrojit to tak, aby se vyhnul těm všem nutnostem. Ne všem najednou, ale když si dá na tom záležet, tak může. A proto Ježíš říká taky, že budete-li mít takovou víru a tak dále a řeknete, aby moruše nebo skála, aby se vrhla do moře, tak se vrhne. To je prostě... to je ale změna světa, to je sociální a dokonce technické inženýrství. Tak to vykládá Rádl. Vy si přečtete kapitolu o Ježíšovi, která je na začátku kapitoly o středověku nebo oddílu o středověku v *Dějínách filosofie*, a tam vykládá, co to vlastně znamená. Já jsem to mnohokrát už užíval, že prostě člověk, který si sedne a úpěnlivě bude věřit, tak prostě nedosáhne ničeho. Ale jestliže tak věří, že ta skála musí být v tom moři, tak něco pro to udělá. Sežene kapitál, najme inženýry, stroje, dělníky a nechá tu skálu rozvrtat a odvézt do moře. To je víra podle Rádla.

Jiný hlas: On může i nevěřící případně...

Hejdánek: Prosím?

Jiný hlas: Ale nemusí to být věřící člověk, to nevěřící...

Hejdánek: Ale to je věřící, toto je víra.

Jiný hlas: No, ale nevěřící to taky může udělat.

Hejdánek: Ne, nevěřící sedí na zadku a nedělá nic. Když něco dělá, tak je věřící. Může ovšem dělat blbosti, to je jiná věc. Ale musíme vědět, že je něco – a já rád říkám víra – to není to, o čem běžně křesťané mluví. Oni už ani nevědí, o čem mluví. Víra je nakloněnost k činu. To je to neomdlévající úsilí za všech okolností se pokusit něco prosadit, něco udělat.

Samozřejmě se může stát... tohle úsilí něco podniknout, něco udělat, ta nakloněnost k činu je vždycky správná. To úsilí je správné. Je jiná věc, zda je správné, kam to úsilí zaměříme. To je ta otázka. Ale proto říká také Ježíš, ukazuje to na tom podobenství o té skále a moři nebo o moruši, která se vytrhne i s kořeny... Vždyť kdo by chtěl, aby moruše byla i s kořeny v moři? Vždyť je to blbost. Tam už vidíme, že v té metafoře nejde o moruši a také nejde o skálu. Jde o to, že ten člověk má takovou víru, že je schopen i něco takového udělat. Tam je důraz na to, že ta víra znamená tu nakloněnost k činu, to rozhodnutí něco podniknout a ne to nechat být.

No, abych nerejpal jenom do liberalismu, tak já můžu rejpat taky do neopaganismu, což je totéž.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Sklony pojmenovávat takovými zvláštními skupinami slov, pojmenovávat něco, o čem se zatím filosofie nezajímá. Takže mimo jiné také on má takové dvojsloví s pomlčkou: *Seinlassen*, nechat být.

A já to nebudu teď vykládat, ale to *Seinlassen* patří bytostně k problematice pravdy podle Heideggera. Takže jestli přečtete *Vom Wesen der Wahrheit*, jak je to o pravdě a bytí, tam vidíte – a máte to i německy a česky – tak tam vidíte to *Seinlassen* na velmi důležitém místě. Samozřejmě v kontextu, který přestává být srozumitelný i Heideggerovým žákům. To nechme stranou, je to ta druhá polovina nebo poslední třetina té knížečky, té přednášky.

Ale bez ohledu na to je velmi těžké to interpretovat. Heidegger měl tendenci, když nevěděl kudy kam, tak zapřednout do mýtu a aby si to zdůvodnil, tak se rád odvolával na mystiky, zejména německé, na Böhma, Jakoba Böhma nebo na mistra Eckharta a podobně, a se znalostí věcí. Nicméně soudím, že ho to nespasí a že přece jen tím neopohanem zůstane.

Tady je ovšem teze proti Heideggerovi. Pravda po mém soudu nemá nic společného s tím *Seinlassen*. To je právě ten Heidegger začal kritikou adekvátní teorie, která znamenala *Seinlassen*. Celá myšlenka *theoria* a *theorein* v Řecku znamenala *Seinlassen*, nechat být. Aristoteles v *Metafyzice* – můžete si přečíst – tak tam říká, že rozděluje vědy na teoretické a praktické. Praktické se liší od teoretických tím, že jejich cílem je dílo, *ergon*, zatímco cílem, *telos*, to je konec, cíl a konec, cílem teoretických věd je pravda. Teoretických proto, že to jsou vědy, které nesmějí nic dělat, ale jen čumět. *Theorein* je zírat, čumět.

Prostě dívat se na pravdu, to je jediná cesta k poznání pravdy podle Aristotela. Čili tam vidíte to *Seinlassen*. A tím je ten Heidegger vlastně zahlušen do té míry, že i když kritizuje adekvátní teorii, tak nakonec v tom v tom základě, ze kterého ta adekvátní teorie vyrostla, zůstává utopen.

Prostě zdá se, že ta celá věc je taková, že ta hebrajská tradice nás nutí uznat, že pravda nemá to úzké spojení, jak jsme si říkali minulý semestr, nemá to úzké sepětí s tím, co jest, nýbrž je ve velikánském napětí vůči tomu, co jest. A to napětí není takové, že by s tím neměla co dělat, protože to by nebylo napětí, to by byla jen juxtaposition, to byste byli jen vedle sebe, na jedné straně pravda a na druhé straně to, co jest, a neměly by nic společného. Naopak ta pravda přichází do tohoto světa, aby ten svět změnila, aby s tím světem něco udělala.

Tady zařadím jedno malé *extempore* zase, aby to nebylo ani jen proti liberalismu, ani jen proti Heideggerovi, ani jen proti Aristotelovi a starým Řekům, ale také proti křesťanům, poněvadž důležité je zametat především před vlastním prahem. Tedy křesťané přispěli hodně tím, jak spolkli, vskousli tu helénistickou tradici. Tomu můžeme porozumět, to je nesmysl to říkat, že to vrátíme zpátky, to nejde. Jenom musíme vědět, co se všechno stalo. Stejně jako nemůžeme vrátit Kaina před vraždu a Adama s Evou před snědení toho jablka zakázaného, tak nemůžeme ani se vrátit k jakýmisi prvním křesťanům, kteří by byli ještě nedotčení, takoví nejsou. Křesťané vlastně *eo ipso* jsou ti, co se pokusili Ježíšovo evangelium zkombinovat – a já bych raději řekl zkompromitovat – kolaborací s helénismem.

Ale my už nemůžeme zpátky. Stejně tak jako dnes nemůžeme jít zpátky k sedmdesátým, osmdesátým letům a vyřadit ze společnosti všechny ty kolaboranty, kteří tady byli. My to nemůžeme udělat. To je nesmysl, kdo se o to pokouší, je šílenec. Prostě my musíme počkat, až všichni pomřou. To nejde jinak. Angličané se kdysi pokoušeli je vyvážet do Austrálie nebo na Nový svět, ty své šibeničníky.

Jiný hlas: No jo, ale oni nejsou všichni šibeničníci, jsou takoví ti drobní taškáři. Na ty tam vždycky stejně zůstanou. A navíc my žádnou tu Austrálii ani ten Nový svět nemáme, kam bychom je vyváželi. My prostě musíme vzít na vědomí, že ta historie je jaká je a nenechat se otrávit. To je jediná věc. To je můj osobní problém, mně to jde úplně na nervy.

Hejdánek: Ale vracet se nemůžeme. Ale musíme přesně pojmenovat, co se stalo. Poněvadž zakecávat to, to znamená připravovat další takový průšvih. Tak to je na okraj.

A já jsem vlastně chtěl mluvit o té filosofické vině křesťanů. Ta spočívá v tom, že prostě nevzali dost vážně Ježíšovo evangelium a že si místo toho vymysleli evangelium o Ježíšovi. To vždy znovu opakuju a to je proto, že je to má povinnost tady provokovat na této fakultě. Pánové teologové, moji páni kolegové tohle dělat nemůžou, to jistě chápete. Někdo to dělat musí, protože to je pravda. To už Platón věděl, a teď bych se jen na to odvolal maličko, víte, že v různých souvislostech o tom byla řeč, že Platón v *Politeii* strašně brojí proti Homérovi a Hésiodovi, ale nevylučuje, že tam může být kousek pravdy. Může být kousek pravdy na tom, že ti bohové dělají takové nemravnosti, jak to ten Homér nebo Hésiodos popisují a tak říká, rozhodně v té dokonalé obci se to nesmí vypravovat. Rozhodně básníci nesmějí být bez dohledu a musejí tady mít cenzuru, jaké správné mýty mají vymýšlet a jaké nesmějí nesprávné mýty vymýšlet. A také cenzura tady musí být přes dědky a báby, kteří to vykládají dětem v podobě pohádek. Ale kdyby to přece jen, protože to není pravda, ale kdyby to přece jen byla pravda, tak se to taky nesmí vykládat podle Platóna. Ale protože zas je to pravda, tak je potřeba tu znalost té pravdy nějak opatrně tradovat, ale co možná nejtajněji. To jest tak, že to zasvěcení do této pravdy by bylo omezeno na maximálně malý počet, respektive na minimální počet lidí, a to tím, že by bylo potřeba nějakých obrovských nákladných obětí, aby si to nemohl každý dovolit. Takže tato pravda by byla vyhrazena jen těm nejbohatším. Docela absurdní myšlenka, nehodná Platóna, a proto také Platón nikdy nic nepsal ve svém jménu kromě dopisů a vždycky to dával do úst někomu jinému, takže do něho se vlastně nemůžeme střílet lehce. Nikdy nemůžeme vědět, zda si to opravdu myslel Platón, nebo jen si to vymyslel, aby to mohl dát do úst někomu jinému, ať už Sókratovi nebo někomu jinému.

Takže ta myšlenka, že pravda by se musela předávat, musela by se tradovat takovým velmi opatrným způsobem, to je myšlenka vskutku řecká. Řekové byli pesimisté – to věřte Nietzsche – byli pesimisté. A

když si dělali legraci, tak si to dělali tak, že vždycky v těch posledních patrech najdete ohromný pesimismus. Pesimismus, to je vlastně rezignace, to je ten konec úzkosti a strachu. Strach ještě pořád něco chce udělat, ale pesimismus, to už to všechno necháte být, jako liberálové. Necháte to být, ono se to samo. A teď ještě navíc víte, Řekové si vykládali, že ze všeho nejlepší na světě je se nenarodit, a to druhé nejlepší je, když už se narodíte, co nejdřív umřít. To je řecký pesimismus. Je lépe nevědět, kdy přijde smrt a jak přijde smrt. Blažení ti, kteří to nevědí. Blažení psi, ti netuší, že zemřou. Člověk je chudák, protože ví, ale aspoň že neví jak a kdy. To je ten základní řecký pesimismus.

No a proti tomu můžete stavět, hebrejská tradice je jiná. Tam smrt je považována za druhotnou okolnost, ne zcela druhotnou, ale až druhořadou záležitost. Známa je ta prastará záležitost, která je mnohokrát redigována, přepracována, tak to je *Jób* v bibli, *Jób*, ale je to mnohem starší, než vypadá to biblické podání. Nicméně je to tedy relativně pozdě proti prorokům, ale ve skutečnosti to má staré kořeny. Jenže my nevíme, co v těch starých kořenech všechno bylo a co tam nebylo, tu a tam něco se dá jen [nesrozumitelné], ale ten *Jób* je charakteristický v tom, že on spoléhá na to, že nad jeho prachem se postaví živý vykupitel. Dál už nic. To ať vykupitel sám.

Ale tam do toho nemá zakomponováno, víte, ten problém křesťanství je, že je to takový obchodnický způsob zajištění nějaké věčné existence nebo něco takového, prostě že člověk dělá něco dobrého těm druhým, protože za to pak bude mít nějakou odměnu. Tahleta ekonomie, která pronikla do křesťanství, to ekonomické myšlení, ta ekonomie spásy a tak dále, tohle všechno je něco, co vlastně tam nepatří. Co je zbujelý nádor na některých Ježíšových podobenstvích. Kdybychom takhle pracovali se všemi podobenstvími, že bychom to vypracovali tímto způsobem do takovéhleté ekonomie spasení, tak bychom došli k neuvěřitelným nesmyslům. A kupodivu tadyhle to se to tak nějak podařilo. Jednak to vyvážení, že Bůh prostě nemůže, protože je nejvyšší spravedlivý, tak nemůže snést ten hřích, na druhé straně je nanejvýš milosrdný, takže nemůže zatratit, a tak jak to udělá? Vymyslí kouzelnický trik, vyšle svého syna do světa, už ví předem, jak to dopadne, obětuje ho a tím zachrání svou reputaci a na druhé straně tedy zachrání lidstvo. Tam nebylo jiné řešení. Buď má ty lidi tak rád, že je zachrání, přestože jsou takoví paviáni, anebo prostě je zavrhně. A teď aby se to nějakým způsobem kšeftovalo, tak se tam vymyslí ten... Tohle v Ježíšovi není. Tohle je vymyšleno teprve dodatečně a je to úplně cizí myšlení Ježíšovu. I kdyby to byla pravda, tak by se to nemělo říkat – to mám napodobovat Platóna. I kdyby to tak bylo, tak by se to nesmělo říkat, podle mého soudu, jestli má teologie mít nějaký smysl.

Ale teď se vraťme k tomu rozumu. Rozum toho spolehnouti nikdy si nemůže být jist, že se spoléhá na rozum toho spolehlivého. Je tam vždycky ještě pořád jakési napětí. Já myslím, že nakonec bychom mohli uznat, že to, že se ten kořen a slova odvozená od toho kořene *mn* překládají dvojím způsobem, že to není tak nesmyslné, tedy *protilogu*, proti rozumu, jak by se to mohlo zdát, že vlastně nám to poskytuje aspoň filosoficky – já nevím jak teologicky, ale to si musíte odpovědět vy – ale filosoficky to poskytuje jakousi možnost uvažovat způsobem, jakým bychom uvažovat nemohli, kdyby k tomu rozdělení nedošlo například bychom nemohli takhle v hebrejštině, bychom nemohli takhle tu věc formulovat, jestli *logos* – to teď neřeknu v hebrejštině, protože to je jasné, že to hebrejsky nejde říct jako *logos* – ale pokuste se jít za to, za tu směšnou formu, jakou to říkám. Tam by to nedávalo ani smysl žádný, jestli víra má stejný *logos*, je stejného logu jako to, na čem spoléhá.

Já si myslím, že žádná jistota tohoto typu tady není. Jakákoliv jistota, kterou chce tímto směrem někdo získat, je falešná jistota a v této falešné jistotě se brodil celý středověk. Všecky pokusy o argumentaci, takzvaný důkaz existence Boží. Všecky pokusy jsou falešné, zejména v tomhle. Nejenom, jak Kant ukázal, že jsou logicky nesprávné. Ale ony jsou bytostně nesprávné. Ony jsou nepravé tomu, o čem je řeč. Abramovi, nebo Abrahamovi správně, bylo započteno za spravedlnost, že – a to je za pravost, za to pravé, co měl udělat – tomu bylo započteno, že šel nevěda kam. Chtít nějaký důkaz existence Boží je chtít vědět kam.

Prostě když Mojžíš vedl čtyřicet let židovstvo tou drsnou pouští do kolečka nějak, aby to trvalo těch čtyřicet let, tak... víte, možná že to má i ten smysl, že těch čtyřicet let tam byl, protože neměl mapu. Že

mít mapu, tak prostě stačilo necelý rok. To nemyslím, že je správný výklad, ale je to nějak přítomno v tom, že my jsme tady taky byli čtyřicet let, vlastně padesát let v poušti. Nechce to nikdo uznat, když se řekne poušť, tak dokonce [nesrozumitelné] – žádná poušť nebyla, tady byla kultura přece. A jaká kultura? Poražená zcela. Tak co tady bylo z pravého? No samozřejmě, že se dá žít i v nehostinném prostředí. Ale říkat, že kultura může žít bez ohledu na šílené prostředí, je nesmysl. Samozřejmě intelektuálové jsou nakloněni právě proto, že to jsou lidé vnímaví.

Já mezi ty vnímavé moc nepatřím, takže jsem je mohl dobře pozorovat. Já jsem tlustokožec. Mě tak hned něco nepřivede z míry a nerozhází. A mohl jsem pozorovat třeba Patočku, jak – to říkala jedna francouzská filosofka, kdysi to přeložil Miloš Rejchrt a ten citát dal do *Křesťanské revue*, kde vyšel – byl to krásný citát, postní citát, že intelektuálové – a teď v pozitivním smyslu braní intelektuálové, ne prostě třeba Bělohradský, který odsuzuje intelektualismus evropské filosofie, ne, intelektuálové jsou ti, co jsou otevření porozumění, *inter-lego* – že trpí jednou takovou slabostí, že když vnější tlak překročí jisté meze, že mají tendenci mu vycházet vstříc. Že prostě neunesou tíhu rezistence. To je velmi dobrý postřeh, že prostě rezistovat je daleko snadnější lidem prostým. To není otázka slabosti v takovém běžném smyslu. To je slabost, která je silou svým způsobem většinou. To je slabost té pokožky, té kůže, že cítíte i ten hrášek pod deseti peřinami, jak je to v té pohádce o té princezně. V určitém směru tato slabost, tato citlivost, vnímavost, je ohromná věc, když je to namířeno správným směrem. Vnímavost vůči kráse, vnímavost vůči dobru, vnímavost vůči křivdě nakonec také. Čím je ta vnímavost větší, tím lépe. Ale když ta křivda, když ten tlak, když ta represe je příliš silná, tak prostě ta vnímavost je na škodu. Najednou se ukáže, že tlustokožectví má taky své výhody. Ale jenom právě v té době té rezistence, potřeby rezistence. A když je v normální situaci, zase výhodou je mít tenoučkou kůži a velkou citlivost. Takže tady z toho nemůžeme jednoznačně něco vyvodit.

Ale ten Patočka, to je věc, o které se teď nemluví, protože okamžitě by stádo buvolů přišlo a rozdupaloby to a rozeslo by to dál. Prostě Patočka, když se ocitl poté, co ve stejné situaci byl za války... když Patočka unikl tedy – nebyl v koncentráku, ale ne proto, že by byl nějak nadmíru opatrný, nýbrž... Například Patočka neváhal, když profesor Tvrdý, filosof brněnský, zemřel v koncentráku, tak neváhal a do *České mysli* napsal, a tam to vyšlo za války za Němců, napsal nekrolog. Tohle říkám ne proto, aby se říkalo: Patočka se bál. Bojí se každý v hloubi, ale samozřejmě neustoupil. Prostě takovouto věc udělal. To nemusel. Mnoho jiných to neudělalo a nikdo jim to nevyčítal. Ale Patočka to udělal. A to nebyla malá věc napsat nekrolog a otisknout ho, také samozřejmě od redakční rady *České mysli*, která byla asi za rok nato byla zastavena způsobem takřka komunistickým, to jest, že už nedostali papír, nebylo to zakázáno, ale nedostali papír.

Tak Patočka, když podruhé se dostal do té těžké situace jako za války, když musel s krupáčem budovat tamten tunel letenský, tak – a byl vyhozen teda nejenom z fakulty, tomu to tolik nepoškodilo tolik, to spíš byla morální záležitost, to ho morálně zdevastovalo, protože už podruhé byl vyhozen z vysoké školy a podruhé nemohl vychovat jediného studenta celých čtyři roky. Před válkou to byly tři roky, po válce to byly také něco málo přes tři roky, prostě neexistuje student, který by u Patočky vystudoval celé své *curriculum* a už vůbec ne, aby u něj dělal potom asistenta, čili prostě to je samotná ta věc je povážena, co se tady u nás dělo. Ale když už podruhé se dostal do té situace Patočka, tak to hrozné bylo, že měl tři děti a že byl zrušen ústav TGM, kde byl zaměstnán.

Takže ztratil zaměstnání. A teď to vypadalo a samozřejmě nemohl žádné získat. A teď to vypadalo, že bude muset jít zase ke krupáči, jako tenkrát se posílali teda advokáti a tak dále do výroby, takže Patočka by také. A on měl už jako student potíže s páteří. Čili to prostě byla hrůza sama o sobě, to pomyšlení, a navíc ty děti. A v této situaci akademik Chlup, který byl profesorem na škole, kde Patočkův otec byl ředitelem, ho přijal do svého ústavu, který v té době právě se stal ústavem – předtím to byl kabinet a stal se ústavem, akademický ústav pedagogický. Tak tam přijal Patočku, aby tam dělal takové druhořadé práce, ale aspoň aby byl zaměstnán. Samozřejmě akademik Chlup v partaji a tak dále, ale přece jenom z *loajality* k bývalému šéfovi na škole ho tam přijal. To ještě starý pán tehdy myslím žil.

No a Patočka tam byl asi rok a měl už značné – to vždycky souvisí také s nervovým stavem, nejenom že člověk dělá nějaké chybné pohyby – prostě měl velké potíže s páteří. No a najednou se stalo, byl asi rok nebo půldruhého v Chlupově ústavu a závodní výbor ROH Patočkovi přidělil lázně. A Patočka jel poprvé, pak ještě několikrát, jel do Mariánských Lázní. A pokud byste chtěli zkontrolovat tohleto, tak si můžete přečíst třeba Urbánka, který na to vzpomíná, že on se tam s ním seznámil – ne seznámil, seznámil se s dalšími, ale oni se už s Patočkou znali vlastně od Petra z těch svazků *Odkazu studií*, tedy před válkou a začátek války.

No a Patočka psal z toho pobytu v Mariánkách dopisy svým bývalým žákům. Já v té době jsem byl na vojně, takže jsem od něho tehdy žádný dopis nedostal, ale už tehdy mí přátelé, kteří byli v Praze a ty dopisy dostávali, tak udělali to, že tam výňatky přepsali a dávali k dispozici nám ostatním. Takže já jsem to dostal v trochu cenzurovaném vydání. A už tehdy prostě ti lidé, co ty dopisy dostali, to cenzurovali, protože se jim to zdálo *too much*. Patočka totiž byl skutečně do hloubi duše dojat tím, že dělnická třída ho posílá na léčení, jeho buržoazního původu, který vlastně se o tu dělnickou třídu nikdy nestaral. A oni teď se starají o něho.

On byl do hloubi duše dojat. On psal dopisy, ale víte, já vidím, jak někteří z vás se nad tím usmívají. Ale ono to je, to je strašná věc. Vy nevíte, co to znamená v té situaci pro toho člověka, který najednou je připraven přiznat kdejakou vinu, poněvadž každý z nás má mnoho vin. Já na to dneska upozorňuju také proto, protože víte, asi řada z vás četla ty strašné i některé méně strašné články o Hromádkovi, které teď byly v *Lidovkách* a ještě budou, tenhle celej rok se o tom pořád bude hovořit.

A já to chci ukázat na tom Patočkovi, který není v opovržení jako Hromádka, který nemá žádné své Mandlerovy a Doležaly, kteří prostě jsou posedlí jakýmsi stíhomamem nebo spíš jakousi tendencí stíhat kdeco, jen jak se rozhodnou a tak dále, šup do toho. A jejich dva velcí nepřátelé jsou Havel a Hromádka. Asi protože jsou od „há“, moji bývalí přátelé, prosím. V této věci je naprosto přesné to, jak kdosi se vyjádřil: „Prosím Boha, aby mě ochránil před mými přáteli. Před nepřáteli se ochráním sám.“

Prostě ta situace je taková, že buď tehdy v té době měl člověk třídní původ správný a najednou v sobě objevil, že vlastně k tomu hnutí patří. Jenom nedopatřením se k nim zatím nedal. A nebo měl třídní původ neřádný nebo aspoň problematický a teď najednou prostě cítil celou tu váhu odpovědnosti, že nerozpoznal včas, že vlastně si žije na úkor dělného lidu. To byla strašná *ideologie*. To pronikalo do každého. A to zejména proto, že to nebylo zcela lživé, protože na tom něco bylo. To je to, proč říkám, že marxismus je nikoliv jako nacismus, nýbrž že to je křesťanská hereze. Marxismus pracuje křesťanskými prostředky, nebo *pseudokřesťanskými*, chcete-li, prostředky. Obvinění. To, co dělají rádi faráři a teologové. Nejdřív musí toho člověka zdeptat, že mu ukážou, jak je hříšný, a pak mu ukážou spasení Boží. Ten člověk, dokud neuzná, že je červ, který si zaslouží nejhorší trýzně pekelné, dokud to neuzná, tak si nedovede vážít spasení. Nejdřív ho musíte zdeptat a pak ho pozvednete, aspoň poněkud.

Tohle si osvojil. To byl smysl sebekritiky. Vyhlídli určité lidi a teď se na ně tlačilo tak, až potom byli úplně přesvědčení, že jsou vinni. A pak vstali a říkali: „Já jsem udělal...“ Něco jako v malých církvích. Každý vyznává viny a pak slavně prohlásí, že se obrátil. To je všechno napodobenina, *pseudokřesťanství*. Tohle Ježíš nikdy nedělal. U Ježíše nikdy nevidíte, že by deptal. Dokonce se tomu mohl naučit u Jana Křtitele. Jan Křtitel deptal. Ale Ježíš nikdy. Ten dokonce i na farizeje nebyl tak tvrdý jako třeba Jan Křtitel. Dokonce v některých případech skoro zaplakal nad takovým hezky vypadajícím mladíkem farizejským, který odešel smutný, protože měl majetku mnoho. On mu to nevyčítal. On mu nehrozil ohněm pekelným, ale pocítil nad ním smutek. Byl to fajn kluk, ale moc majetku měl.

Zpátky k věci. Jaký je *logos* – tohle bychom se mohli ptát – jaký je *logos* toho farizeje, toho mladého sympatického farizeje, který měl majetek? Jaký je *logos* získávat majetek, množit majetek? Vždyť Ježíš jinde mluví o hřívnách. Ježíš také mluví o tom, že je potřeba z těch deseti hřiven někam to vrazit, investovat a nějaké vyšší úroky z toho dostat. Desateronásobný, nebo dokonce stonásobný užitek, až se pán vrátí. Jakmile tohle bychom začali rozpracovávat na teorii, tak nám z toho vyjde protestantský kapitalismus. To je potom požehnání Boží, nějaký milíonek navíc.